

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
Катедра „История“

Владимир Тихомиров Василев

**ВЪОРЪЖЕНИЕТО В ЗАПАДНА ЕВРОПА ПРЕЗ
РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, в професионално направление 2.2 „История и Археология“, научна специалност „Средновековна обща история“.

Научен ръководител:
Доц. д-р Снежанка Ракова-Маринкьова

Благоевград
2021 г.

Дисертационният труд е обсъден на заседание на катедра История към Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“ гр. Благоевград, състояло се на 15.10.2020 г.

Дисертационният труд „Въоръжението в Западна Европа през Ранното Средновековие“ съдържа увод, четири глави и заключение. В приложение се включват 6 таблици, 19 карти, 31 фигури, родословно дърво на Мерovingската династия, речник на латинските термини; общо 318 страници

Защитата на дисертацията „Въоръжението в Западна Европа през Ранното Средновековие“ пред научното жури ще се проведе на 16.6.2021 г. от 11:00 часа в 341 зала на първи учебен корпус на Югозападен университет „Неофит Рилски“

Научно жури:

Председател:

Доц. д-р Снежанка Ракова-Маринкьова

Членове:

Проф. д-р Александър Николов

Доц. д-р Златомира Герджикова

Проф. д-р Ивелин Иванов

Доц. д-р Владислав Иванов

Съдържание

I. Обща характеристика на дисертационния труд

- ✦ Цели и задачи
- ✦ Актуалност на темата и състояние на изследвания проблем

II. Хронологична рамка и методология на изследването

III. Използвани извори

IV. Съдържание на изследването.

- ✦ Първа глава. Меровингските кралства 481 – 751 г.
- ✦ Втора глава. Франкската войска при Меровингите
- ✦ Трета глава. Въоръжение и снаряжение
- ✦ Четвърта глава. Въоръжението. Ритуал, символика и традиции
- ✦ Приложения

V. Изводи и приноси на дисертационния труд

VI. Списък на публикации по темата на дисертацията

I. Обща характеристика на дисертационния труд

Настоящото изследване на тема „Въоръжение в Западна Европа през Ранното Средновековие“ разглежда военното дело по време на Мерovingската династия във Франция. В края на Късната Античност Европа е завладяна в голямата си част от германските племена. Територията на Галия, (бившите римски провинции Лугдунска Галия, Белгика, Нарбонска Галия, Аквитания, Горна и Долна Германия) през 481 г. е поделена между франки, вестготи, сакси, тюринги, алемани, бретони и някои други малки племена. От всички тези германски народи (разбира се, изключение правят бретоните) се отличава един варварски крал с по-големи амбиции от останалите. Става въпрос за Хлодвиг I (481 – 511) и неговите франки. Той и кралете след него през VI в. ще успеят да завладеят цяла Галия и да се превърнат в политически и военен фактор в Западна Европа. Именно заради това акцентът на работата пада върху Мерovingската династия от Хлодвиг I насетне. Военната история на Мерovingите е показателен пример, от който може да се извлече информация за развитието на военното дело и въоръжението в Западна Европа през Ранното Средновековие. Всички варварски народи воюват с Римската империя, но също така воюват и помежду си. Изучавайки историята на франките и проследявайки разказите на изворите, които ни дават информация за тях, всъщност може да си създадем представа за цялата картина на войната и начините на воюване през първите векове след края на Рим.

Войната е била ежедневие в Европа и информацията, свързана с нея, е от всякакъв характер и е огромна като обем. В духа на темата за войната е и този текст, който е посветен на войната и въоръжението в Западна Европа с фокус върху военно-политическата история на Меровингите през VI–VIII в. Периодът на изследването не е случайно избран. Това е повратен момент в историята, културата и традицията на воюването като цяло. Част от промените засягат и сфери като военното дело, аристократичната и кралска идеология, развитието на въоръжението в Западна Европа. Времето между VII–VIII в. е преходен момент между Миграционния и Викингския период, когато се осъществяват редица промени свързани конкретно с военното дело. Те се зараждат и осъществяват във Франкия, като ключовите фактори за проявата им са няколко: промяна в управляващата династия, нови елементи в идеологията на аристокрацията и елитните воители. Тези елементи могат да се открият и проследят в промяната на въоръжението, ритуалите свързани с оръжия, преминаването на властта от крале към майордоми и аристократи и пр. теми, засегнати в настоящото изложение.

✦ Цели и задачи

Това изследване има конкретни цели (свързани с проблеми като военна организация, военната тактика, ролята на кралската власт, връзката крал – елит, символно значение на оръжията, ритуалност), които се осъществяват чрез последователното изпълнение на определени задачи. Главната цел на работата е да разгледа военното дело на

Меровингите от всички налични извори и да извлече информация за въоръжението и свързаните с него ритуалите, символиката и значението му за военния елит, като за тази цел ще се изпълнят следните задачи.

Първата задача на труда заложен в глава I е да разгледа военно-политическата история на Меровингите. За тази цел се направи целенасочен аналитичен прочит на писмените извори. Избран е подходът на директен анализ на текстове, а не – анализ на многобройните проучвания по темата. Поради това се потърсят и съпоставят възможно най-голям брой писмени извори от периода, които принадлежат на различни жанрове на средновековната литература – хроники, анали, жития, писма, закони и др.

С анализирането на данните от писмените източници, може да се проследят процесите настъпили през това време, които са свързани с военната организация, военната тактика, ролята на кралската власт, връзката крал – елит. Разглеждането на военно-политическата история е първата стъпка, която ще спомогне за разглеждането на следващата задача на този труд.

Втора задача на труда заложен в глава II, изследването на йерархията и структурата на франкската армия. За тази цел се направи анализ на различните видове военни структури на армията според изворите и тяхната функция в мирно време и по-време на война. В тази глава се направи опит да се събере всичко, което се знае за морското военно дело и обсадната война през изследвания период на базата на писмените сведения.

Третата задача (глава III) е да се направи анализ използваното въоръжение през периода. За изпълняването на задачата са привлечени сведения от изворите и археологическите проучвания на некрополи, включително и откритите случайни находки. Целта е да се разгледат различните видове оръжия, тяхното разпространение, честота на употреба, като информацията да послужи при разглеждането на темите от глава IV. Началото на главата има три въведения – въведение в археологическите и културоложки изследвания по темата, общи сведения за металургията и начините на приготвяне на стомана за изработка на оръжие и накрая – общи сведения за римското въоръжение и снаряжение в края на Античността.

Четвъртата задача е заложена в глава IV, като тя може да се раздели на няколко части. Тук се разглеждат няколко основни теми, свързани с ролята на въоръжението в ритуалите и тяхното символично значение. Отделно се проследява и връзката между военния елит и краля. Тълкува се и символното значение на някои елементи от въоръжението, като нитованите пръстени и остриетата от типа „pattern-welded“

✠ Актуалност на темата и състояние на изследвания проблем

Въпреки множеството изследвания и монографии, особено от последните две десетилетия, свързани с военната история, варварите и Миграционния период, сериозни исторически изследвания за меча и оръжията във връзка с

развитието на военната идеология, ритуал, традиция и символика при краля и аристокрацията, трудно могат да се открият. Да, разглеждат се отделни елементи от идеологията, ритуалите и символиката на оръжията и война, но не и като част от един по-специализиран труд. В повечето случаи, когато се разглежда идеологията на война и символиката на оръжието, това не е свързано с Ранното Средновековие, тъй като основната част от изследванията пада върху Класическото Средновековие и Рицарския период.

От всички оръжия най-много е писано за меча, но специално за периода на Меровингите, това заключение не е съвсем валидно. Голяма част от изследванията за въоръжението са съсредоточени върху Рицарския период или Класическото средновековие, т.е. за по-късно време. Това дава поле за работа върху Меровингския период особено като се вземе предвид, че с увеличаването на археологическите проучвания през последните години се появяват нови данни по темата за въоръжението и войната.

Основно е изследван въпроса за средновековната символика на властта и държавните инсигнии, като напр. в публикациите на учени като Пърси Ернст Шрам, Жак льо Гоф, Карл Лейзър, Джанет Нелсон, Жорж Дюби (Percy Ernst Schramm, Jacques Le Goff, Karl Leyser, Janet Nelson, Georges Duby) и др. Техните изследвания са съсредоточени основно върху Класическото средновековие, докато за първата половина на Ранното Средновековие този тип изследвания са малко. Върху резултатите на техните проучвания стъпва и настоящото изследване. Символиката на въоръжението през Ранното Средновековие, на която тук е посветена отделна

част, е слабо изследвана тема, както стана ясно, която има голям потенциал за повече бъдещи изследвания.

II. Хронологична рамка и методология на изследването

Изследваният в дисертационния труд период обхваща от 481 до 751 г.: това е управлението на Меровингската династия от създаването на Франкското кралство от Хлодвиг I до смяната на управляващата династия при последния Меровингски крал Хилдерих III. Периодът е нарочно подбран, тъй като в него се наблюдават няколко важни процеса за изследването на въоръжението през Ранното Средновековие. През този период могат да се проследят няколко промени в начина на воюване и във въоръжението; промени във взаимоотношенията между воините и техните господари и т.н. Тези процеси са от голямо значение за възхода на следващата Каролингска династия в политическо, военно и културно отношение.

Поради характера на изследването и многообразието на изворите (писмени и веществени) се изисква критичен анализ както на отделните извори, така и в съпоставката им. Интердисциплинарният подход се оказва най-удачен за това изследване. В голямата си част то се базира на писмени сведения, за което е нужен задълбочен, тексткритичен и контекстуален анализ. Глави първа и втора са базирани основно на писмени сведения, докато в глава III и глава IV се използват данни от археологията, културологията, лингвистиката, изкуствознанието и др.

III. Използвани извори

Поради желанието за постигане на възможно най-голяма точност и изчерпателност на сведенията за военно-политическата история, въоръжението, ритуалите, символиката и т.н., са използвани всякакъв по тип писмени извори: хроники, анали, писма, закони, постановления на църковни събори, поеми, епоси, жития и др. Те са както с франкски, така и с външен произход. Може да се каже, че чуждите източници са по правдоподобни и точни относно военните действия на франките със съседните им народи. От друга страна франкските извори, въпреки че като цяло са писани от духовници и имат религиозен сюжет, дават нужната ни информация за военния елит, кралската институция, ритуалите и въоръжението. Основните извори няколко – „История на франките“ на Григорий Турски, Хроника на Фредегар и нейните продължители, *Liber historiae Francorum* и Мозарабската хроника от 754 г. Останалите извори се явяват като допълващи, давайки също информация за положението на аристократите или военния елит.

Веществените извори, основно с археологически произход, допълват писмените сведения за въоръжението и отчасти за ритуалите и символиката. Изследването се занимава по-конкретно с нитованите пръстени от дръжките на мечовете. От различните публикации свързани с погребалния инвентар от некрополите се достигна до извода, че мечът е едно от най-редки оръжия, а най-често срещано е копие. Освен артефакти от археологически находки и

илюстрациите от ръкописи, изображения от бижута, пластини с различни сюжети и с изображения на въоръжение и снаряжение, надгробни плочи и стели и др. Те дават много важни сведения за видовете и формите на въоръжението.

IV. Структура

Дисертационния труд е изграден в четири тематично обособени глави, всяка разглеждаща определен проблем от темата на дисертацията. Идеята на отделните глави е да спомогне за по-лесното разбиране на основната цел на труда свързана с въоръжението и ролята му в ритуалите, символичното му значение за воинската идеология. Първа глава разглежда военно-политическата история, втора глава – военната структура, трета глава е посветена на въоръжението през периода, а последната четвърта глава – на ролята на въоръжението в ритуалите, символичното им значение в идеологията на военния елит.

✠ Първа глава.

Меровингските кралства 481 – 751 г.

Първа глава въвежда във военно-политическата история на Меровингите на базата на писмени извори. Това е необходимо поради нуждата от общ преглед на събитията преди да се задълбочим в проблематиката на дисертацията. От изложението в тази глава може да се проследят развитието на въоръжението, воинската идеология, връзката

крал – военен елит, ритуалите и символиката. Т.е. задачи, които са заложили в следващите глави.

Войните водени в началото, по времето на Хлодвиг I, са свързани с разширяването на франкските територии за сметка на техните съседи. За няколко десетилетия франките завладяват почти цяла Галия. Приключвайки със съседите си, франкските крале започват да водят войни помежду си още известни и като *bellum civilia* (гражданска война). Те приключват с победата на Хлодвиг II над братовчедите му и обединяването на цяла Франкия. Мирът в кралството е установен, въпреки че на по-ниско ниво малките войни между аристократите никога не стихват.

Могат да се направят няколко извода от изложението дотук. Най-напред може да се проследи употребата на конницата през периода и нейното значение. Тя е силно пренебрегната от изследователите, които твърдят, че тя се превръща във фактор чак при управлението на Карл Мартел. Всъщност скоростното придвижване на войската в множество случаи още през VI в. е благодарение именно на нея. От изворите става ясно, че основната употреба на коня е от страна на военния елит и аристокрацията. Разбира това е нормално, защото те се явяват основната военна сила на краля. След като властта на краля отслабва, и неговото военно обкръжение изчезва. Майордомите поемат контрола над властта, както и над военните сили и конницата става по-елитна. Това е постепенна промяна, въведена от заможните аристократи, организиращи военните си групи. Тези военни групи са снабдени от своите господари с кон, въоръжение – копие, меч, сакс и снаряжение – щит и често шлем и ризница.

Изследваният период от религиозна гледна точка, въпреки приемането на християнската вяра от Хлодвиг I, може да се раздели на две. Важен момент се явява началото на VII в. със засилената християнизация сред франкското население. През първия период все още личат ясно езическите традиции в погребалния инвентар, докато през втората половина на изследвания период след масовото християнизиране, е вече налице характерния сепгъл погребален инвентар. Това може да се обясни с промяната на властта, която преминава към майордомите и аристократите, които в по-голямата си част са представители или на гало-римското население, или са бургунди.

От сведенията за VI в. и от началото на VII в. може да се заключи, че поради неуспехите на франкските крале отвъд граница (тук става за въпрос за неуспехите им с лангобардите, аварите, а вестготските кампании са ту успешни, ту не) те съсредоточават своята жажда за завоевания в борби един срещу друг. Това поражда двете граждански войни продължили няколко десетилетия. От друга страна тези граждански войни породили нуждата от повече воини, поради което се въвежда мобилизация на мъжкото население.

Друг важен извод от цялостен поглед върху периода за воюването е, че най-срещания тип военни действия са обсадните войни. Това разбира се е обяснимо. Често едната страна не желае да води открити сражения поради по-слабата си подготовка или ниска численост и тогава воюващите преценяват, че е по-добре да се укрепят. Другото обяснение е завладяването на възможно по-голяма брой *civitates*. От

контрола на градовете, кралят получава доходи под формата на данъци и такси и колкото повече градове контролира толкова повече доходи ще пристигат в хазната.

✠ Втора глава.

Франкската войска при Меровингите

Тази част от изследването се занимава основно с въпроса за структурата на франкската армия. Темата е разделена на две части: първата се отнася за времето от VI в., а втората – за VII - средата на VIII в. Нуждата от тази тема е свързана с разясняването на структурата на армията от гледна точка на писмените извори. Целта е да се разграничат отделните слоеве на военната йерархия, за да се видят връзките помежду им и основно тези между воините и краля.

Няколко са основните изводи. При формирането на франкското кралство при Хлодвиг I един от решаващите фактори за успехите му е мултиетничния състав на армията му. Всеки завладян народ участва практически в армията. Това не се случва във всяка битка. Кралят свиква определени военни групи от кралството си за различните военни конфликти. Ядрото на армията се сформира от личната му военна група, която в голямата си част е основно от франки. Това най-вероятно е поради военната традиция на франките. Доверените войни във вътрешния кръг на краля се обвързват с договор, придружени с ритуали и клетви, които по-скоро са отражение на старите езически традиции, отколкото на новата християнска вяра, която се изповядва от по-голямата част от населението на кралството с не-франкски произход.

Най-важната военна група, която се явява в света на Меровингите, е тази на *trustis* и най-вече тази на *antrustiones*. *Antrustiones* се явяват основната военна група около краля, която не притежава благороден произход. Тяхната лоялност, обвързана с краля чрез клетва, е толкова силна, че е непоклатима. Разбира се тази лоялност има цена и докато двете страни спазват своите обещания, връзката помежду им е силна. Този тип военна група не изчезва до самият край на Меровингската династия, въпреки, че след смъртта на Дагоберт I кралете вече нямат такова обкръжение. То се обособява около майордомите.

Частната армия на магнатите и аристократите се оказва важен фактор при участието и във войните на кралете. Чрез нея влиянието на господарите и нараства до такава степен, че достига влиянието на краля. Поради тази причина кралете през втората половина на VI в. убиват някои от тези магнати и аристократи, което успява да запази властта на краля за известно време. Властта на елита нараства стремглаво при Хлодвиг II и Дагоберт I. Военните им групи стават все по големи и по-добре оборудвани от армията на краля. След Дагоберт I майордомите съумяват да неутрализират личната военна група на краля, превръщайки го в заложник на техните желания.

✚ Трета глава.

Въоръжение и снаряжение

Тази част от дисертационния труд разглежда въоръжението през Меровингския период. В началото на

главата е направено кратко обобщение на резултатите от по-важните изследвания и е представено въоръжението на Западната Римска империя през V в. Представянето на римското въоръжение е необходимо, за да може да се види по-лесно приемствеността на някои видове оръжия впоследствие.

От изворите става ясно, че франките са известни със своята храброст и безстрашие в боя. Те нямат никакво защитно снаряжение освен своя щит. Шлемовете и ризниците са изключително редки. Въоръжението от друга страна е значително по-разнообразно. Воините са снабдени с копие – най-разпространеното оръжие сред франките. Това е и първото оръжие, което получава всеки юноша-франк при възмъжаването си. Друго силно популярно оръжие е брадвата. Така наречената *francisca* е малка брадва използвана освен за близък бой, и за мятане на далечно разстояние. Често воините имали по две брадви във време на война. Тези две оръжия се явяват основни за далечен бой, тъй като франките от този период рядко използват лък и стрела във войните си. Друго оръжие, което придобива все по-голяма популярност е сакса. Това е нож, който в началото на VIII в. има размерите на къс меч. Мечовете са изключително редки предмети, особено в началото на периода. Те са носени от краля, аристокрацията и в следствие от елитните воини на краля. Те се явяват изключително важен символ на властта.

Оръжията са явен белег за причисляване на един индивид към военното съсловие и предпочитан гробен инвентар дори

и за не-милитаризираните слоеве на обществото. Воинът също така е важен образ в културата на франките.

✚ Четвърта глава.

Въоръжението. Ритуал, символика и традиции

Оръжието играе много важна роля в Мерovingското общество. То е част от живота на война още от неговото възмъжаване, когато получава първото оръжие, до неговата смърт. Оръжията са белег, че един човек е част от военното съсловие и поради това те имат важна роля в ритуалите и клетвите, които биват полагани.

Двете оръжия с най-голямо участие в ритуалите и със символична натовареност са копието и мечът. Притежанието им лесно може да определи индивида като воин и да покаже неговия военен статус.

Особено важно значение за обществото има ритуала при възмъжаването или пълнолетието. При него, както стана ясно, се дава първото оръжие – копие и щит. Копието е един от главните символи за принадлежност към военното съсловие. През ранните периоди на Мерovingската династия копието е символ на кралската власт. С времето то се измества от меча. Това се случва и с ритуала при пълнолетието. Младия мъж бива опасан с колан и меч на този ритуал.

Мечът се явява белег за висок военен ранг или принадлежност към аристокрацията. Той е най-трудното за усвояване оръжие и отнема години тренировки. Това, заедно с неговата висока цена, го превръща в още по-труден за

придобиване от обикновен воин. Разбира се има изключения, в които на заслужили воители е даван като награда меч.

Друг начин, чрез който се демонстрира високият статут, е украсата на мечовете. Богато украсените дръжки със злато, сребро и различен тип украса са знак за социален статут. През този период е характерен и един друг елемент върху дръжката на меча, а именно нитованият пръстен. Това са две халки преминаващи една в друга, като едната е захваната с нит от едната страна до помела. Те се появяват през първата половина на изследвания период, като демонстрират връзката между краля и неговия последовател. Тяхната популярност се разпростира и извън границите на Франкското кралство, като се срещат на Британските острови и Скандинавия. Тази връзка, която символизира нитованите пръстени, се затвърждава с ритуал придружен с клетви, като те са носени само от хора принадлежащи на горния социален слой. В изворите изключително рядко се споменават мечове с нитовани пръстени, докато археологията дава повече данни. От нея научаваме, че този тип пръстени може да са произведени заедно със самия меч. Има случаи в които, обаче, той е поставян впоследствие, или пък върху меча има следи, че е имало прикачен такъв.

Даряването с меч е един доста важен ритуал, не само заради символичното значение на меча, но и заради неговата стойност. Той се счита за съкровище. Даващият меч в повечето случаи е кралят, който го дарява на заслужили воители, на *leudes*, а ако съдим по сведенията на Григорий Турски, и на *antrustiones*, личната армия на краля, които се явяват и негови телохранители.

Кой носи меч през периода на Меровингите? Корените на рицарската традиция могат ли да се търсят в Ранното Средновековие? Какви са отношенията между краля и военния елит? Това са някои от поставените в тази част въпроси.

Въпроса за това кой носи меч през периода е важен, понеже мечът определя принадлежността към военния елит. Като резултат може да се каже, че освен краля и аристократите, мечове са носили и няколко слоя от военния елит. Това са *antrustiones*, *leudes* и по-рядко *franci*. Това ни дава повод да ограничим и кръга от притежатели на мечове, на които са давани нитованите пръстени, за които стана въпрос. Носенето на меч демонстрира определен социален статут и поради това може да се предположи и защо толкова малко находки на мечове са откривани в погребения. Мечът се предавал на поколението и неговото поставяне като гробен дар е било трудно решение. С отговора този въпрос донякъде се отговаря и на въпроса за отношенията между краля и военния елит. Те са сложно обвързани с различни ритуали и традиции, носещи своите символни значения. В ритуалите основно клетвата е давана върху оръжието, така че то има важна роля в ритуалите.

Всички тези ритуали и традиции, свързани с оръжието, се откриват и през Класическото Средновековие. Това е и причината да се прави обичайно паралел между двата периода. До голяма степен множество ритуали вкоренени в рицарската идеология и традиции се откриват още при Меровингите. Християнските добродетели, които са характерни за рицаря, могат да се открият също и тук.

Въпреки отговорите на поставените по-горе въпроси, темата остава все още слабо изследвана.

✧ Приложения

За илюстрация към на това изследване са добавени карти, изображения, таблици, речник на латинските термини и родословно дърво на Меровингската династия.

Общия брой на картите е деветнадесет. Шестнадесет са свързани с военно-политическата история на Меровингския период, а три с разпространението на нитованите пръстени в Европа и Галия. Изображенията (обозначени като фигури) са тридесет и едно. Те съдържат структура на желязото, изображения от ръкописи, археологически находки, стели, структура и типове оръжия, репродукции на римски и франкски воители с тяхното въоръжение и снаряжение.

Таблиците са пет. Представят статистики на намерените оръжия във франкски гробове, таблица с типовете оръжия от Миграционния период, таблица на майордомите и др.

За улеснение е добавен речник с латинските термини, свързани с военното дело. Родословното дърво е разпределено в три страници, поради многобройността на владетелите от Меровингската династия и техните братя и сестри.

V. Изводи и принос на дисертационния труд

Всяка от тематиките на изследването, застъпена в отделните глави води до изводи, които са съществени.

Анализът на писмените извори за военно-политическата история на Меровингите може да се обобщи така: писмените сведения са ни предавани главно от църковни служители, което до голяма степен ограничава подробностите за воюването на франките. Това прави ключови писмените сведения с външен характер – лангобардски, византийски, вестготски, арабски и др. Житията на светците също могат да послужат за уточняване на събитийната история и осветляват изпълнението на някои ритуали.

Периодът на Меровингската династия се дели на два подпериода – управление на Меровингските крале и на майордомите. Двата подпериода са различават в няколко аспекта. Структурата на армията е сравнително еднаква, но описана в писменните извори с различни термини. Въоръжението има своите типови промени. Някои оръжия изчезват от употреба при майордомите, като бравата *francisca*, а мечът и най-вече сакса придобиват все по-широка популярност. Конницата постепенно започва да заема своето по-широко разпространение и употреба сред магнатите. Традициите в ритуалното и символното значение на въоръжението се приема постепенно и от майордомите.

Процесите на християнизирание в началото на VII в. се отразяват на ритуалите и символичното значение на въоръжението. Това се вижда и от контекста на погребалния инвентар, който става все по-беден или изобщо липсва. Някои елементи, коренящи се в езическата култура на франките, вече липсват, като напр. нитования пръстен върху меча и бравата *francisca*. Тези промени се отразяват и върху други аксесоари, символизиращи статута на човека, а именно

колана. В средата на VII в. популярността на широките колани с масивни катарамии намалява. Появяват се тесните и прости колани без украса и прости катарамии.

Всички тези промени се засилват през периода на майордомите. Това от една страна е нормално, тъй като досега кралят е бил пример за подражание в различните аспекти от неговия живот – облекло, ритуали, погребални традиции и др. Сега управлението е в ръцете на аристократи и магнати с нефранкски или смесен произход, носещи свои традиции и култура, основно обвързана с християнската религия.

Като приносни моменти в това изследване могат да се отбележат следните:

- в българската историография не се открива цялостен труд, посветен на Мерovingската военна история и символичното и ритуално значение на въоръжението.
- Ролята на въоръжението в ритуалите и символичното значение на оръжията са разглеждани в западноевропейската историография само като специфичен акцент в някои от изследванията. В дисертацията тази тема е основна и е разгледана във връзка със символиката на властта и отношенията крал – военен елит.
- анализът на военното дело на франките е въз основа на целенасочен прочит на писмените извори, от които се извлича конкретна информация.
- открити са някои нови извори, даващи ни информация за символиката на въоръжението или елементи от него, като

например *Vita Sancti Germani*, написана от Венанций Фортунат, който извор досега е известен само като ръкопис, без да е бил ползван като свидетелство по темата.

– за първи път у нас се проследява символното значение на оръжията в Западна Европа при Меровингите. Това е направено по отношение на ритуалите свързани с краля, елитните воители и връзката помежду им. В това число влиза и символичното значение на отделни елементи от ритуалите свързани с въоръжението. Срещат се изключително малко проучвания за символиката на въоръжението през Меровингския период.

– тук за първи път се дава пълен анализ на значението на нитованите пръстени поставяни върху дръжките на мечове. Предлага се интерпретация на този феномен, обобщение на изследванията по въпроса и са открити нови извори свързани с неговото символично и ритуално значение. Достигна се до извода, че тези пръстени са използвани, за да демонстрират връзката между краля и неговия последовател. Въпреки това остават някои отворени въпроси, като например: тези пръстени давани ли са на хора с нефранкски произход и тяхното разпространение свързано ли е с поставянето на франкски наместници в новозавладените райони, където се откриват те?

– голяма част от изворите са преведени на български език за първи път. Текстовете на саги са използвани за анализ на нитованите пръстени, в допълнение на археологически сведения, като някои части за първи път са преведени на български. В това число и споменатото *Vita Sancti Germani*.

VI. Списък на публикации по темата на дисертацията

- Ролята на нитования пръстен върху мечове от Ранносредновековна Европа. - *STUDIA IURIDICO–HISTORICA*, Кн. 7, год. VII, Благоевград, 2018 /под печат/.
- The Emperor Versus The Barbarians: Military Tactics In Early Byzantium. - *ÉTUDES BALKANIQUES*, LV/3, 2019, с. 578 – 592.
- Символика на забития меч в Средновековна Европа. – *Минало*, кн. 1, 2021 /под печат/.